

ОСОБЛИВОСТІ АНГЛІЙСЬКОГО ЕПІСТОЛЯРЮ XVI–XVII СТ.: СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті розглядаються структурно-композиційні і лексико-синтаксичні ознаки англійського епістолярю XVI–XVII ст., що значною мірою відбиває індивідуальність автора, його соціальне походження, стилістичну грамотність і особливо — відносини між автором і адресатом.

Ключові слова: приватне листування, епістолярний жанр, соціальна й просторова дистанція, історична соціолінгвістика.

В останні десятиліття помітно зросла увага лінгвістів до епістолярних текстів, які стали об'єктом багатоаспектного вивчення: дослідники аналізують жанрово-стильову специфіку епістолярю, структуру листів, особливості функціонування в епістолярних текстах мовних одиниць різного рівня тощо. Дослідження епістолярних текстів (особливо віддалених епох) як першоджерел, що найменш опосередковано відбивають людський фактор у мові і фіксують справжнє, а не змодельоване спілкування, відповідає запитам сучасної антропоцентричної лінгвістики і визначає актуальність дослідження епістолярю. Нашим завданням є опис деяких структурно-композиційних і мовних особливостей стилю англійського приватного листування XVI–XVII ст. Епістолярний стиль природно співвідносити з процедурою відбору мовних засобів для створення тексту певного функціонального типу¹.

У сучасному суспільстві поняття «особистий, приватний» є невід'ємною частиною всіх сфер діяльності людини. Походження й закріплення в суспільній свідомості цього важливого атрибута сучасного життя досить широко досліджувалося соціальними істориками: існує думка, що формування поняття «приватність» у його сучасному розумінні сягає епохи Відродження, а свого сучасного значення воно набуло в XIX ст.²

У Середньовіччі дихотомія «суспільне / особисте» мала розмитий характер, оскільки кожний індивід був частиною громади, модус існування в якій складно визначити, використовуючи сучасні поняття публічності / приватності, адже багато подій особистого життя відбувалися на очах інших членів громади. Зміни в сприйнятті себе й своєї ролі в суспільстві були спричинені низкою історичних реалій та виникненням нових традицій, зокрема поступовим втручанням держави в діяльність місцевих громад, поширенням такого явища, як читання про себе, що стало новим елементом дискурсивної практики, яке звузило сегмент читання вголос і дозволило особам, які не належали до духовного стану, усамітнюватися для читання й розмірковування. Ще однією важливою обставиною, яка сприяла формуванню концепту «приватність», була поява нових релігійних течій упродовж XV–XVII ст., що обстоювали непублічне благочестя.

¹ Радзівська Т. В. Нариси з концептуального аналізу та лінгвістики тексту : Текст — соціум — культура — мовна особистість.— К., 2010.— 491 с.

² Ariès P., Duby G. Histoire de la vie privée. De l'Europe féodale à la Renaissance.— Paris, 1985.— 636 p.

Ці обставини вказують на культурні зміни, які, серед іншого, сприяли самовираженню особистості в писемній творчості й привели до виникнення нових жанрів, не призначених для публікації. У XVI–XVII ст. в англійському середовищі з'являються групи людей, які листуються, реалізуючи своє прагнення до комунікації; формуються клуби для спілкування, листування й читання вголос, що згодом розвиваються в організовані співтовариства й академії і стають частиною громадського життя. Поступово в суспільній свідомості формується дихотомія «суспільне / особисте»: частина соціальних функцій починає асоціюватися з громадським життям, служінням суспільству, у той час як життя індивіда поступово зводиться до приватного сімейного простору. Наприкінці XVIII — на початку XIX ст. приватні й суспільні інтереси вже чітко диференціювалися.

З погляду літературної діяльності поняття приватності пов'язане із способами продукування й читання текстів і особистих записів. Винахід друкарства й поява першого друкарського верстата в Англії в 1475 р. привели до небачених доти обсягів поширення друкованої продукції, до того ж нова форма подання писемного тексту й зображень дозволяла читати книжки на самоті, у такий спосіб перериваючи традицію читання вголос, характерну для пізнього Середньовіччя. Читання про себе поклато початок вільнішому ставленню до написаного тексту й виникненню нових форм і жанрів, серед яких можна згадати щоденники³ й автобіографії⁴, написані винятково для приватного користування⁵. Нові відношення між приватною й суспільною сторонами життя також змінили й художню літературу: крім традиційних анонімних творів, що зазвичай виконувалися менестрелями, з'являються авторські розповідні тексти. Саме в цей період виникає поділ літературної творчості на народну і художню: перша поширювалася в усній формі, друга — в писемній. Як зазначає Г. Дель Лунго, у XVI ст. також уперше публікується інформація про приватне життя: нові теми й нові форми розповіді, наприклад мемуари й романи, написані від першої особи, остаточно встановлюють протиставлення особистого суспільному⁶. Разом з тим потрібно відзначити, що старі традиції не вмирають і приватні листи, які передбачають особисту, індивідуальну рецепцію, продовжують зачитуватися вголос. Листування цього періоду охоплює майже весь спектр особистих і суспільних відносин: від офіційних листів можновладців, чиновників, дипломатів до приватної кореспонденції, зміст якої повинен був залишатися конфіденційним або ж поширюватися серед обмеженого кола друзів і членів сім'ї. Між цими двома полюсами безліч гібридних у соціокомунікативному відношенні способів обміну інформацією.

Проте, що стосується особистої кореспонденції, написаний від руки лист або листівка тривалий час залишалися єдиним способом обміну приватною інформацією в текстовій формі. З огляду на рівень грамотності серед різних соціальних прошарків у цей період, можна стверджувати, що написання особистих листів стало особливо популярним з уведенням поштової служби, яка полегшила й прискорила відправлення й одержання листів. У Англії пошта була заснована королем Карлом I, який 1635 р. зробив широкодоступною для використання власну поштову службу, до цього потрібно було вишукувати інші способи доставки листів, що сприяло розвитку англійського епістолярного дискурсу та стимулювало писемну комунікативну діяльність носіїв мови. Але й після появи пошти вартість послуг залишалася досить високою, кореспонденція достав-

³ *Mathews W.* British Diaries: An Annotated Bibliography of British Diaries Written Between 1442 and 1942.— California, 1950.— 339 p.

⁴ *Mascuch M.* Origins of the Individualist Self: Autobiography and Self-Identity in England, 1591–1791.— California, 1996.— 288 p.; *Delany P.* British Autobiography in the Seventeenth Century.— London, 1969.— 198 p.

⁵ *Del Lungo C. G.* Introduction // *The Language of Public and Private Communication in a Historical Perspective.*— Cambridge, 2011.— P. 5.

⁶ *Ibid.*

лялася нечасто, тому автори листів багато в чому продовжували покладатися на друзів і знайомих. Як зауважує С. Фіцморіс, у XVII ст. «лист — його написання, зберігання, схвалення й відправлення — очевидно, проникав у кожний аспект життя в Англії»⁷. Приватне листування мало особливий статус і було, безсумнівно, основним способом комунікації на відстані протягом тривалого часу.

Особисте листування — це автентичне спілкування реально існуючих кореспондентів, про обставини життя, виховання, освіти яких відомо на підставі досліджень публікаторів текстів і істориків, тому ті лінгвістичні факти, які воно надає дослідникові, важливі для аналізу функціональних характеристик мови відповідного періоду. Як відомо, мовні зміни найчастіше виявляються в усному мовленні, а приватне листування дозволяє проаналізувати новосформовані моделі спілкування й максимально наблизитися до ранніх фаз змін, оскільки з усіх доступних історичних джерел саме приватні листи є найбільш близькими до розмовного мовлення. Незважаючи на те, що рідко вдається простежити повну, без лакун, послідовність листів між комунікантами епохи Відродження, наявні тексти все ж таки дають можливість поглянути на реальне спілкування звичайних людей у минулому, що особливо цінно, якщо врахувати, що тексти, які імітують розмовне мовлення, наприклад драматичні твори, — це насамперед спілкування автора з читачем.

Епістолярна комунікація має дві особливості: по-перше, за письмовим способом реалізації вона протиставляється безпосередньому спілкуванню, по-друге, як жодна інша писемна комунікація, вона тісно пов'язана з безпосередньою комунікацією. У той же час епістолярні тексти у функціональному відношенні є неоднорідними: створення тексту листа супроводжується різними інтенціями суб'єкта, а сам лист може передавати найрізноманітніші ситуації міжособистісного спілкування⁸. Крім того, чимало листів, особливо у XVII ст., не призначалися для прочитання одним лише адресатом. Листи найчастіше слугували також і важливим засобом передавання новин, їх зачитували на зібраннях родичів і друзів або давали для читання тим, хто бажав ознайомитися з їхнім змістом. Автори листів знали про це й вишукували способи повідомлення особистих подробиць тільки тим, кому вони були призначені⁹.

Самі листи як тип тексту досліджуваного періоду можна поділити на особисті / приватні й офіційні/ділові, оскільки попри функціональні відмінності ця опозиція ґрунтується на внутрішніх мовних явищах і моделях, часто протиставлюваних як формальні/неформальні, розмовні / літературні¹⁰. Зовнішніми детермінантами тут виступають мета листа, публічність / приватність і адресат. Варто зазначити, що деякі соціальні відносини й ролі в розглянутий період не передбачали обміну приватними листами: звернення підданих до королів (див., наприклад, лист Джона Пастона королю Генріху IV, написаний 1449 р.¹¹) просто не могли бути особистими — це ділове листування, наприклад офіційні прохання й петиції. Внутрішні, мовні кореляти в цьому випадку залежать від культурного й лінгвістичного рівня автора листа, але в більшості своїй засвідчують використання офіційних літературних конструкцій і засобів для вираження мовної та соціальної дистанції в неособистому листуванні¹². Так, у листі відомого дипломата і гуманіста XVI ст. Т. Еліота використовується лексика, за-

⁷ *Fitzmaurice S. The Familiar Letter in Early Modern English. A Pragmatic Approach.*— Amsterdam, 2002.— P. 4.

⁸ *Радзівська Т. В. Текст як засіб комунікації.*— К., 1993.— С. 144.

⁹ *Tieken-Boon van Ostade I. Eighteenth-century English letters : In search of the vernacular // Linguistica e Filologia, 2005.— Vol. 21.— P. 129.*

¹⁰ *Biber D. Dimension of Register Variation.*— Cambridge, 1995.— 448 p.

¹¹ *PCEEC: Parsed Corpus of Early English Correspondence, text version. 2006 / Comp. by T. Nevalainen, H. Raumolin-Brunberg et al.; add. annot. by A. Taylor.*— Helsinki ; York, 2006.

¹² *Bergs A. T. Letters : A new approach to text typology // Journ. of Historical Pragmatics.*— 2004.— N 5.2.— P. 209.

позичена з латинської мови (*satisfieng, expedition, cause, personages, expedyent servyd* та ін.), обставини в ініціальной позиції в реченні (*touching my good Lordes busyness, right gladly, and to thaccomplishment thereof*), а також складні іменні фрази (*the right wurshipful and my very frende Master Crumwell Solicitor to my lord Legates grace*), що характерно для офіційного стилю спілкування того часу:

«To the right wurshipful and my very frende Master Crumwell Solicitor to my lord Legates grace. Master Crumwell yn my moste hartly manner, I recommend me unto you. And touching my good Lordes busyness, I will to the utterest of my power endeavor me to the satisfieng of his pleasure; and to thaccomplishment thereof I now do send to myn undershrif, that he semblably, with all expedition, do cause such personages to appier bifore the Exchecor, as yn this case shall be lauffull and expedyent and I dought not but he will so doo, and as my Lordes grace shall be well servyd. Right gladly wold I see you yn my pour house if you make long abode yn thes parties, all be it I can not make you suche chere as you have yn Oxford, but onely hartily welcom. At Comb, the xxv day of March. Your Lovyng companyon Th Elyot»¹³.

В особистому листуванні превалюють неформальні, розмовні конструкції і лінгвістичні засоби для вираження мовної й соціальної близькості. Наприклад, дружина священика Френсіс Басір у листі до чоловіка використовує лексику германського походження (*ax, tokens* та ін.), прості іменні фрази, складні присудки (*will com hom, are will and in tret your blesing*), опускає релятиватор *that* (*the tokens you sent me formerly*), що типово для недистантного спілкування й розмовного мовлення. У листах між близькими людьми часто вживаються скорочення:

«The cheldren, not knowing any thing, ax me when you will com hom, and when thy mos go to see you. I haue reseued the tokens you sent me formerly, with the 9 pare of Gerusalem garters. I shall deliuer them according to thir name. Dear Husband, I haue considered of what you ret to me, and intend faithfully to abay you as my menester and husband, when you send for me. All our cheldren are will and in tret your blesing. My vnkle Pigott hath reseued your tow pels of 22 ponds and as soune as he reseued the monny he returns all very saue. Hartly Blad is will, and hould An, and long to see you. I ham yours in the Lord. Frances Basire»¹⁴.

Більшість листів XVI–XVII ст. має чітку внутрішню структуру, що відрізняє їх від інших типів повідомлення, які використовувалися мовною спільнотою¹⁵. Інакше кажучи, листи писалися з урахуванням певних формул і структури й, таким чином, залишали мало місця особистому стилю. Автори листів цього періоду були не просто обмежені сучасними їм умовностями епістолярного жанру, хоча й вони відігравали важливу роль; варто зазначити, що істотним у визначенні форми листа було його функціональне призначення, роль автора й адресата. У цьому полягає відмінність від сучасної епістолярної практики, де спостерігається поступова втрата структурних особливостей цього жанру, допускаються варіації у виборі форм вітання, часто відсутня експозиція, заключні вітання й побажання¹⁶. Листування в добу Відродження було більш обмежене умовностями оформлення. У той же час автори мали більшу свободу вибору в заповненні основної частини листа. Так, наприклад, в одному листі могли поєднуватися ділова частина, у якій автор обговорює фінансові питання, і особиста інформація (див., наприклад, листування Н. Бейкона зі старшим сином у другій половині XVI ст.¹⁷); таким чином, комунікативна, експресивна й апелятивна функції комбінувалися¹⁸.

¹³ PCEEC.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Ferguson C. Dialect, register, and genre : Working assumptions about conventionalization // Sociolinguistic Perspectives on Register / Eds.: D. Biber, E. Finegan.— Oxford, 1994.— P. 21.

¹⁶ Bergs A. T. Op. cit.— P. 209–229.

¹⁷ PCEEC.

¹⁸ Lass R. Phonology and morphology // The Cambridge History of the English Language, 1476–1776.— Cambridge.— P. 150.

Разом з тим навіть у межах чіткої детермінованості структури вступних і заключних частин листа наявна певна варіативність, зумовлена комунікативними цілями. Найбільше розбіжностей спостерігається в мовленнєвих актах: описові тексти містять більше репрезентативних мовленнєвих актів, експресивні тексти — експресивів, а апелятивні тексти — директивів. Лексична варіативність також важлива. Як зазначає Т. Санчес Роура, дослідник листів сім'ї Челі, існує істотна відмінність у використанні фраз *I heartily recommend me to you* і *I humbly recommend me to you*: якщо перша передає теплоту, прихильність, позитивну ввічливість, то друга вказує на повагу, негативну ввічливість, самоприниження¹⁹. Отже, соціопрагматичні функції можуть впливати на вибір лексики навіть у кліше.

Функціональне призначення листа також виявляється у виборі певних мовних форм на основі принципів акомодатії й дисоціації. Наприклад, М. Пастон, мати сімейства, господарка великих володінь у східній Англії, у листі до свого сина Джона II дає поради, яким чином домогтися прихильності батька. Вона рекомендує служити йому, писати «з якомога більшою повагою, просячи його бути Вам гарним батьком»:

«And I sharge you vpon my blyssyng at in any thyng towchyng your fader at shuld be hys worchep, profyfte, or avayle, that ye do your deuer and dylygent labore to e fortherauns therin, as ye wolle have my good wille; and at shalle cause your fader to be better fader to you. It was told me ye sent hym a letter to London. What e entent therof was I wot not, but thowge he toke it but lyghtly I wold ye shuld not spare to write to hym ageyn as lowly as ye cane, besecheyng hym to be your good fader, and send hym suche tydyngys as bethe in e contre ther ye bethe in, and that ye be ware of your expence bettyr and ye have be before thys tyme, and be your owne purse-berere. I trowe ye shall fynd yt most profytable to you»²⁰.

Рівень акомодатії залежить від підтипу листа: у проханнях і петиціях автори більше адаптуються до стилю адресата, у той час як у листах-наказах, написаних особами, що належать до вищих соціальних класів, адаптація мінімальна або ж присутня дисоціація.

Автори листів, що жили до 1500 р., можливо, мали менше проблем з адаптацією або зміною власного стилю мовлення, оскільки практично не існувало престижного стандартного ідіому, відповідно не було і мовних норм у їхньому теперішньому прескриптивному значенні. Але згодом стандартизація, розвиток функціональних стилів і кодифікація розширили можливості використання мови для досягнення комунікативних цілей. Автори листів після 1500 р. уже користувалися можливостями застосування складних понять стандарту у власних цілях. Таким чином, новостворений стандарт англійської мови виконував подвійну роль. З одного боку, мовці могли використовувати й калібрувати власне мовлення, прямо співвідносячи його з тим, як повинно бути, а з другого боку, стандартизація призводила до зникнення з писемних джерел мовлення нижчих станів. До впровадження стандарту мовці набагато легше використовували різні варіанти, для них не існувало проблеми зміни й адаптації власного мовлення. У той же час їм складніше було вловити адаптацію інших, якщо мова, звичайно, не йшла про зміни в нормах місцевих, тісно пов'язаних соціальних мереж.

Приватне листування дозволяє аналізувати в історичній перспективі деякі мовні аспекти, доступ до яких одержати іншим способом складно: по-перше, листування між близькими людьми велося з використанням неформальних засобів мовлення й, у випадку менш освічених авторів, мало певні ознаки розмовного мовлення. Навіть листи освічених авторів, знайомих з усіма нормами писемного мовлення і листування в тому числі, дозволяють аналізувати стиль

¹⁹ Sanchez R. T. Convention vs. choice in securing the good-will of the reader: the Cely letters // SELIM.— 2002.— Vol. 10.— P. 85.

²⁰ Paston letters // Corpus of Middle English Prose and Verse (CMRPV).— <http://quod.lib.umich.edu/c/cme/>.

особистого спілкування в приватному житті, дають змогу поглянути на повсякденне буття як звичайних людей, так і відомих громадських діячів, тобто вивчати особливості інтерактивного використання мови в реальному контексті комунікації. На відміну від багатьох жанрів друкованого писемного мовлення листування більшою мірою фокусувалося на «земних» проблемах, і навіть у випадку окремих авторів, що використовували кореспонденцію для пишномовного самовираження, листи нечасто були настільки добре відредаговані порівняно з іншим текстом, який призначався для опублікування. Так, фінська дослідниця А. Сайріо після вивчення соціальної мережі Е. Монтегю доходить висновку, що вживання форм тривалого виду дієслів, яке завжди характеризувало розмовне мовлення, частіше фіксується в листах до друзів²¹. Проте мова приватного листування не є еквівалентом усного мовлення, листи лише «відкривають невелике вікно в неформальне й розмовне мовлення»²². Так само, як і щоденники, особисті листи відображають розмовне мовлення лише певною мірою, оскільки автори все ж використовують норми писемного мовлення. Офіційна кореспонденція ще більше залежала від формальних правил, які набували чинності через більшу соціальну дистанцію між комунікантами²³.

Освіта, соціальна й географічна мобільність, заняття професійною діяльністю, сімейні стосунки впливали на стиль кореспондентів, а також на переходи від одного стилю до іншого. Особисті почуття й ставлення до описуваної ситуації іноді можна визначити з листів про поточний стан справ — на підставі ролей відправника й одержувача, мети листа. Так, різні мовні стратегії використовувалися, наприклад, сином, що отримує освіту в університеті й звертається з проханням про гроші або ж зі звітом про досягнуті успіхи²⁴. Соціальні умови спілкування визначалися умовностями й нормами, викладеними в спеціальних посібниках, наприклад «The enemie of idleness» В. Фулворда (1568) або «English secretorie» Е. Дей (1586)²⁵, але найчастіше впливали й інші встановлені практики. Так, листування між членами сім'ї було більш неформальним, ніж, скажімо, листування приятелів, у якому часто обговорювалися адміністративні або юридичні питання, хоча це й було приватне листування між двома особами, а не ділова кореспонденція між різними організаціями.

Оскільки суспільна ієрархія була однією із всепроникних рис англійського суспільства, відмінність у статусі прямо зазначалася в ініціальной і фінальній частинах листів, крім того, впливала й на вибір лінгвістичних засобів у самому тексті листа. Вступні й заключні частини листів до соціально рівних реципієнтів менш формальні, рідко використовуються титули, перевага віддається іменам і термінам на позначення родинних зв'язків: «Cosyn, in my moost herty maner I recomend me to you»²⁶, «Farewall my dearest I ham yours faithful for euer»²⁷.

У листах до соціально вищих кореспондентів превалоє негативна ввічливість, використовуються шанобливі форми звертання *right worshipful, your worship or your grace*: «In most humble & obedient wyse suethe unto your highnes your

²¹ Sairio A. Progressives in the Letters of Elizabeth Montagu and her Circle in 1738–1778 // Syntax, Style and Grammatical Norms.— Bern, 2006.— P. 167–189.

²² Kytö M., Romaine S. Adjective Comparison in Nineteenth-century English // Nineteenth-century English : Stability and Change.— Cambridge, 2006.— P. 205.

²³ Business and Official Correspondence : Historical Investigations / Eds.: M. Dossena, S. M. Fitzmaurice.— Bern.— 2006.— 209 p.

²⁴ Palander-Collin M., Nevala M., Nurmi A. The language of daily life in the history of English : Studying how macro meets micro // The Language of Daily Life in England (1400–1800).— Amsterdam, 2009.— P. 12.

²⁵ Poster C., Mitchell L. C. Letter-Writing Manuals and Instruction from Antiquity to the Present. Historical and Bibliographic Studies (Studies in Rhetoric / Communication).— Columbia, 2007.— 346 p.

²⁶ PCEEC.

²⁷ Ibid.

poore & dayly orator Thomas, by the permission of God and your graces collation bysshoppe of Coventry & Lichfield»²⁸, «Thus trustyng to your good honors helpe at my nede, I desyre God to blesse and preserve you in healthe and quietnes to his pleasure and your comforth»²⁹.

Орфографія приватного листування XVI–XVII ст. менш стандартизована, ніж друковані тексти. Слід зауважити, що в цей період існувало кілька шрифтів, які використовувалися в листуванні, і учнів навчали диференціювати різні системи написання букв залежно від мети листа: приватне або професійне (ділове, юридичне)³⁰. Так, використання курсиву або округленого римського письма вказувало на вияв поваги до адресата, у той час як так званий секретарський почерк свідчив про емоційну залученість автора. При дослідженні відносин між соціально рівними і нерівними кореспондентами почерк розглядається як спосіб позначення соціальної дистанції між комунікантами: більша індивідуальність почерку корелює з вищим статусом автора³¹. Крім почерку, вживання аббревіатур, пунктуації, форми звертання й риторичних запитань також відіграло роль у встановленні соціальних меж між автором і адресатом. При співіснуванні кількох способів письма, канцелярський стиль частіше використовувався особами із соціально нижчим статусом для демонстрації шанобливого ставлення, натомість індивідуальне варіювання дозволяли собі автори при адресації близьким і знайомим.

Як відомо, освіта була доступною переважно чоловікам, які мали більше можливостей виявляти себе, а коло їхніх кореспондентів було значно ширшим: це й листи до рідних, друзів, знайомих, підлеглих. Діяльність жінок в основному зводилася до сімейних інтересів, їхні листи здебільшого адресовані членам сім'ї і написані розмовним, а не офіційним стилем. Уживання займенників першої й другої особи (*I, we, thou, you*) більше характеризує кореспонденцію жінок, присвячену сімейним темам, а також листування авторів, що не належали до дворянства. Частота використання першої особи однини залежить від ступеня близькості стосунків між кореспондентами³². У сімейному листуванні займенники першої особи однини відбивають ієрархічні відносини між автором і адресатом; сімейні листи між кореспондентами з однаковим статусом (братами й сестрами) містять велику кількість форм першої особи однини, і навпаки, у випадках нерівності кореспондентів кількість цих займенників різко зменшується³³. Вплив соціальної ієрархії в стосунках легко простежити за формами звертання автора до членів сім'ї з вищим (батько, мати) або нижчим (діти) статусом. У цих випадках кількість займенників першої особи однини менша порівняно з листами ієрархічно рівних родичів. Форма першої особи множини (*we*) найчастіше вживається в листах до членів сім'ї з вищим статусом. Наприклад, звертаючись до свого батька, один з адресантів використовує займенник *we*, говорячи про себе і свою дружину:

«If you think our coming proper we shall bring no maid servant and only one man, and so keep house till we be fitted with mourning etc., and my wife will endeavour to gett a maid in Towne, for we have given Nany Brinkley notice to leave us. If on the contrary you do not approve this our designe, I beg Mr. Harry will order our mourning, and that it may be sent us hither by the Louth

²⁸ Ibid.

²⁹ Ibid.

³⁰ Dury R. Handwriting and the Linguistic Study of Letters // Studies in Late Modern English Correspondence : Methodology and Data.— Bern, 2008.— P. 113–138.

³¹ Fitzmaurice S. Epistolary Identity: Convention and Idiosyncrasy in Late Modern English Letters // Studies in Late Modern English Correspondence : Methodology and Data.— Bern, 2008.— P. 77–112.

³² Nurmi A., Palander-Collin M. Letters as a text type : Interaction in writing // Studies in Late Modern English Correspondence : Methodology and Data.— Bern, 2008.— P. 35.

³³ Ibid.— P. 36.

carrier as soon as ready, and we will stay here till we gett them (Joseph Banks to his father Joseph Banks, February 12, 1722)»³⁴.

Особисте листування характеризується частим уживанням ментальних предикатів³⁵, що передають інтелектуальний стан, який складно спостерігати, звідси термін «private verbs», що використовується в сучасних англійських граматиках³⁶, напр.: *think, know, hope, hear, see, believe, suppose, find, desire, remember, doubt, expect, fear, intend, consider, imagine*. Так само, як і у випадку із займенниками, частота ментальних предикатів варіюється залежно від стосунків автора й адресата. Значущими є розбіжності між сімейною кореспонденцією й листами до друзів³⁷. Сімейні листи містять більше ментальних предикатів, ніж листи до далеких знайомих, причому в листах до родичів з вищим статусом таких дієслів зустрічається менше.

Що стосується вживання модальних дієслів, протиставлення за соціальним класом й освітою для них не є релевантним. Певні відмінності спостерігаються щодо статі адресанта й адресата, а також соціальної рівності (або її відсутності) у кореспондентів³⁸. Усупереч очікуванням, жінки не обов'язково вживають більше модальних дієслів у листах до жінок, домінуючими модальними дієсловами в їхньому листуванні є *must* і *would*. У листах чоловіків до жінок преvalюють дієслова *can, could, may* і *might*, рідше зустрічаються дієслова *must, should, will*.

Таким чином, вивчення стилю писемного спілкування в XVI–XVII ст. дозволяє судити про можливості лінгвістичного вибору представників різних соціальних прошарків і груп цього періоду. Чим ближче до сучасності, тим більше зростає кількість доступних для вивчення документів, листи стають преvalюючим типом текстів у XVIII ст. Епістолярний жанр можна назвати головним видом писемної діяльності в цей період, свідченням чого є поширення листів усіх типів, включаючи ділові, а також той факт, що написання листів — це «мистецтво»³⁹, навчитися якого допомагали посібники з правильного складання листів. Незважаючи на зовнішні обмеження, що накладаються на писемне спілкування, листи фіксують реальну комунікацію між індивідами, а мовні особливості листа максимально наближені до розмовного мовлення.

G. M. SEMENENKO

FEATURES OF ENGLISH EPISTOLARY IN THE 16–17TH CENTURIES: SOCIOLINGUISTIC ASPECT

The article explores the essential features of the private correspondence of the 16–17th centuries. Epistolary communication in general is contrasted to direct communication in terms of medium (oral / written) and at the same time is very closely connected to it because it is a communication between two correspondents. Epistolary texts are profoundly heterogeneous in terms of functionality: the creation of a letter is induced by various intentions of the author; the message itself can reflect a variety of situations of interpersonal communication.

Keywords: private correspondence, epistolary genre, social and spatial distance, historical sociolinguistics.

³⁴ Ibid.— P. 38.

³⁵ *Biber D.* Dimension of Register Variation.— Cambridge, 1995.— 448 p.

³⁶ *Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvik J.* A Comprehensive Grammar of the English Language.— London, 1985.— P. 1180–1182.

³⁷ *Nurmi A., Palander-Collin M.* Letters as a text type: Interaction in writing // *Studies in Late Modern English Correspondence : Methodology and Data.*— Bern, 2008.— P. 39.

³⁸ Ibid.— P. 42.

³⁹ *Studies in Late Modern English Correspondence : Methodology and Data / Eds.: M. Dossena, I. Tiekens-Boon van Ostade.*— Bern, 2008.— 7 p.